

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РЕЛІГІЙНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ЧАСИ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ УКРАЇНИ

Коструба Наталія

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
chmil.nata@ukr.net

У статті здійснено психолінгвістичний аналіз релігійних комунікацій у часи становлення Православної церкви України (ПЦУ). Представлено тлумачення поняття релігійних комунікацій та його основні характеристики. Зазначено особливості релігійних ЗМІ, переваги релігійних Інтернет-комунікацій. Здійснено огляд змісту друкованих видань Української православної церкви Московського патріархату (УПЦ МП) щодо висвітлення події утворення ПЦУ. Описано основні чотири етапи фреймового аналізу тексту, що містить також характеристику визначення сценарію тексту. За результатами здійсненого фреймового аналізу офіційної заяви Священного синоду УПЦ щодо ситуації в українському й світовому православ'ї виділено десять фреймів: структури, дії, агресія, люди, цінності, право, влада, території, релігійні терміни, часова орієнтація. Найбільшу кількість слів містять фрейми структури, дії, агресія, люди. Найменшими за обсягом є фрейми «релігійні терміни» та «часова орієнтація». Виокремленням найчастотніших слів у кожному фреймі визначено сценарій досліджуваної заяви: Церква, дії, розкол, віруючі, єдність, права, патріархат, шлях, Господь і рік. Загалом заява містить багато звинувачень про незаконні дії, утручання в життя Церкви Константинопольського патріархату, ПЦУ та державної влади. Заява не закликає до єдності, вона містить заклики до подальшого протистояння й «виправлення помилок». Чітким у заяві є прохання до влади щодо скасування закону про перейменування УПЦ МП, проте у цій заяві Синод називає себе УПЦ. Це вводить в оману пересічних українців, які не ідентифікують УПЦ як таку, що має російське підпорядкування.

Ключові слова: психолінгвістика, релігійні комунікації, фреймовий аналіз, сценарій, Православна церква України.

Kostruba Natalia. Psycholinguistic Analysis of Religious Communications in Times of Creation Orthodox Church of Ukraine. The article analyzes the religious communications in times of creation Orthodox Church of Ukraine. The interpretation of religious communication and its main characteristics are highlighted. The article contains the main features of religious media, the benefits of religious Internet communications. An overview of the Ukrainian Orthodox Church (Moscow Patriarchate) (UOC-MP) printed publications is conducted. The basic four stages of

frame analysis of the text are described, which also contains a characteristic of elaborating the scenarios of the text. Framing analysis was made by using the materials of Statement of the Holy Synod of the Ukrainian Orthodox Church (UOC-MP) on the current situation in Ukrainian and World Orthodoxy. As a result ten frames (structure, action, aggression, people, values, right, power, territory, religious terms, time orientation) are identified. Frequently used categories are: structures, actions, aggression, people. The scenario of studied statement is constructed: Church, actions, split, believers, unity, rights, patriarchy, path, Lord and year. In general, the statement contains many allegations of unlawful acts, interference with the life of the Church. These accusations directed to the Constantinople Patriarchate, the Orthodox Church of Ukraine and state power of Ukraine. The statement does not call for unity; it contains calls for further confrontation and «correction of errors». The statement contains a request to the authorities to abolish the law on the renaming of the UOC-MP, but in the entire statement, Synod are called themselves as UOC. This misleads ordinary Ukrainians; they do not identify the UOC as a structure subordinated to Russia.

Key words: psycholinguistics, religious communications, framing analysis, script, Orthodox Church of Ukraine.

Коструба Наталья. Психолингвистический анализ религиозных коммуникаций во времена становления Православной церкви Украины. В статье дается психолингвистический анализ религиозных коммуникаций во времена становления Православной церкви Украины (ПЦУ). Представляется толкование понятия религиозных коммуникаций и его основные характеристики. Указываются особенности религиозных СМИ, преимущества религиозных Интернет-коммуникаций. Осуществляется обзор содержания печатных изданий Украинской православной церкви Московского патриархата (УПЦ МП) по освещению события образования ПЦУ. Описываются основные четыре этапа фреймового анализа текста, а также характеристика определения сценария текста. По результатам проведенного фреймового анализа заявления Священного синода УПЦ о ситуации в украинском и мировом православии выделяются десять фреймов: структуры, действия, агрессия, люди, ценности, право, власть, территории, религиозные термины, временная ориентация. Наибольшее количество слов содержат фреймы структуры, действия, агрессия, люди. Наименьшими по объему являются фреймы «религиозные термины» и «временная ориентация». Путем выделения наиболее частотных слов в каждом фрейме определяется сценарий исследуемого заявления: Церковь, действия, раскол, верующие, единство, права, патриархат, путь, Господь и год. В общем заявление содержит много обвинений о незаконных действиях, вмешательство в жизнь Церкви Константинопольского патриархата, ПЦУ и государственной власти. Заявление не призывает к единству, оно содержит призывы к дальнейшему противостоянию и «исправлению ошибок». Четким в заявлении есть просьба к власти об отмене закона о переименовании УПЦ МП, однако в этом заявлении они используется название УПЦ. Это вводит в заблуждение украинцев, которые не идентифицируют УПЦ как такую, что имеет российское подчинение.

Ключевые слова: психолингвистика, религиозные коммуникации, фреймовый анализ, сценарий, Православная церковь Украины.

Постановка наукової проблеми та її значення

Церква як соціальна інституція залишається одним із лідерів довіри українців протягом усіх років моніторингу. Станом на грудень 2018 р. рівень довіри становив 51 %. За регіональним розподілом церкви найбільше довіряють у Західному регіоні (69 %), найменше – у Центральному (42%). Великий рівень довіри до церкви передбачає й довіру до її ЗМІ (Паніотто, 2018).

У грудні 2018 р. в Україні офіційно проголошено об'єднання українських церков у єдину Православну церкву України (ПЦУ). У перші числа 2019 р. Вселенський патріарх Варфоломій підписав Томос про автокефалію єдиної Православної церкви України. Українська православна церква Московського патріархату (УПЦ МП) офіційно не ввійшла в новостворену ПЦУ. Ця подія викликала бурхливе обговорення в суспільстві та ЗМІ. Це історичний момент, який актуалізує дослідження релігійних комунікацій і релігійного дискурсу.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми

Питання особливостей і видів релігійних комунікацій – поширена тема досліджень серед сучасних науковців (Бурдейна, 2018; Петрушевич, 2013; Тарасюк, 2015). Релігійні комунікації передбачають різноманітні засоби спілкування людини з Богом та віруючих між собою. Характерні риси релігійної комунікації – передача релігійних знань, ідей, інформації (Петрушевич, 2013).

За даними Департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України станом на 01.01.2018 р., найбільше власних мас-медіа має УПЦ МП, а саме 137, тоді як УПЦ КП – усього 51. Церква в ЗМІ не лише пропонує свої ідеї для широкої аудиторії, але й у межах сучасних суспільств намагається досягнути діалогу з кожним реципієнтом. Новітні технології можуть допомогти церкві достукатися до мирян, говорити з ними однією мовою, а не бути «атавізмом» (чимось застарілим) (Maciaszek, 2012).

Релігійні ЗМІ представлені в нових медіа, тобто на веб-ресурсах суспільно-політичного й спеціалізованого релігійного напрямку (блоги та акаунти в соціальних мережах, а саме у Facebook, Twitter і на YouTube-каналах) (Лавриш, 2017:10). Веб сайти церков мають на меті висвітлення офіційної інформації, що стосується життя й діяльності церкви, доведення до віруючих постанов церковного керівництва. Крім загальноцерковних сайтів і порталів, кожна конфесія має такі,

що висвітлюють її діяльність у різних суспільних сферах: благодійності, книговидання, духовної освіти тощо (Бурдейна, 2018). На окрему увагу заслуговує присутність релігійних організацій у соціальних мережах. Нині соціальні мережі можна вважати повноцінними комунікативними джерелами, які не поступаються впливовістю традиційним медіа.

Сучасна релігійна комунікація часто здійснюється через Інтернет-ресурси, що, безперечно, має низку переваг, серед яких – висока періодичність публікацій, швидкий зворотний зв'язок і можливість полеміки в коментарях до повідомлень у режимі реального часу. Проте багато людей старшого віку чи тих, які проживають у маленьких містечках або селах, послуговуються друкованою релігійною пресою. М. С. Петрушкевич здійснила ґрунтовний аналіз релігійної преси й виявила, що друкована релігійна комунікація має багато варіантів, вона різнопланова в релігійних, технічних, смислових аспектах; вона затребувана серед віруючих та актуальна, оскільки кількість періодичних видань постійно зростає; водночас більшість релігійних журналів і газет орієнтовані на вузьке коло віруючих (Петрушкевич, 2016).

У зв'язку зі створенням ПЦУ багато онлайн-ових та друкованих джерел соціальної комунікації УПЦ МП публікують статті достатньо різкого характеру. Наприклад, релігійна газета «МИР», яка є доступною для передплати по всій Україні, позиціонує себе як православно-патріотична. Проте, ознайомившись лише із заголовками статей, можна зрозуміти, що цей патріотизм не український. Так, висвітлюючи новини щодо створення ПЦУ та переходу релігійних громад, газета рясніє заголовками «Стоять в Истине или увлечься национализмом?», «Церковь с ненавистью в сердце и болгаркой в руках», «Подлизывание к НКВД и карьеризм: что общего между ПЦУ и обновленцами» та ін. Статті з такими назвами дублюються в друкованих виданнях й онлайн-ресурсах.

Потрібно також зазначити, що близько 2/3 преси УПЦ МП публікується російською мовою, інші мають дубляж і українською, і російською на вибір читача. Так, «Церковна православна газета» – офіційне видання УПЦ, яке видається з благословення предстоятеля УПЦ МП Онуфрія, може бути передплачена як українською, так і російською мовою. У цій газеті також бурхливо обговорюють створення ПЦУ, проте значно стриманіше та дипломатичніше у своїх

статтях. Тут висвітлюють слова підтримки УПЦ МП від міжнародних організацій (наприклад Албанської православної церкви) та ставляться під сумнів права Константинопольського патріарха.

Православний журнал «Спасите наши души» має більш широке спрямування за попередні газети. Журнал містить сторінки реклами, благодійництва, повчання, просвітництва, дитячу сторінку, а також сторінку з кулінарними рецептами пісних страв. Релігійна спрямованість журналу витримується в межах усіх напрямів висвітлення інформації. Цей журнал теж не втримався осторонь такої події, як створення ПЦУ, але інформує про неї в межах просвітництва читачів, наприклад у статті «Как правильно реагировать на провокации».

Звичайно існує низка друкованих видань УПЦ МП, які не звертаються до розпалювання ворожнечі в межах роз'єднання церков. Так, в «Економічно-благочестивому віснику» опубліковано листи читачів на певну тематику – просвітницьку чи жалобну. Одна з газет УПЦ МП здається також далекою від реалій сьогодення – це газета «Исцелись верой», яка, хоч і містить заклик «Русь святая, храни веру православную», але цілком і повністю спрямована на збереження духовного й тілесного здоров'я. Газета рясніє розповідями про чудотворні зцілення та народні рецепти лікування й очищення від хвороб.

Отже, здійснений аналіз особливостей релігійних комунікацій у часи становлення Православної церкви України демонструє відсутність реалізації будь-якої інформаційної політики в цій сфері.

Формулювання мети та завдань статті

Об'єктом дослідження є сучасні релігійні комунікації, а предметом – психолінгвістичний аналіз офіційної заяви Священного синоду УПЦ щодо ситуації в українському й світовому православ'ї. Ця заява відображає ключову позицію УПЦ МП щодо створення ПЦУ, а також має значне поширення в ЗМІ: сайтах (<http://news.church.ua>, <http://goloseevo.com.ua>, <http://mitropolia.kiev.ua>, <https://ua.112.ua> та ін.), соціальних мережах (<https://www.facebook.com/Church.ua>) та друкованих періодичних виданнях (Харьковские Епархиальные Ведомости та ін.)

Отже, **мета дослідження** – здійснення психолінгвістичного аналізу офіційної заяви Священного синоду УПЦ щодо ситуації в українському й світовому православ'ї.

Методи та методики

Для реалізації мети дослідження використано фреймовий аналіз письмового тексту. Методом фреймового аналізу активно користуються як сучасні українські, так і закордонні дослідники (Gil-Luciano,

Calderón-Hurtado, Tovar, Sebastián, Ruiz, 2019; Годунок, 2018). Матеріалом дослідження слугувала офіційна заява Священного синоду УПЦ щодо ситуації в українському й світовому православ'ї від 03.04.2019 р. (Заява ..., 2019). Це заява представників УПЦ МП, що стосується події утворення ПЦУ.

Фреймовий аналіз отриманих результатів здійснювався в декілька етапів, що були запропоновані дослідниками Л. В. Засекіною та С. В. Засекіним (Zasyekina, Zasyekin 2008:83–84). Перший етап передбачав фіксацію всіх слів отриманого тексту, що вербально виражені іменниками. Другий етап – групування отриманих іменників у відповідні загальновизначені категорії, які ґрунтуються на енциклопедичних знаннях. На третьому етапі здійснено підрахунок кількості слів у всіх визначених категоріях та визначено коефіцієнт частотності (FQ=кількість використань слова/кількість слів у категорії). Слова з найвищим FQ у кожній категорії відображають сценарій заяви.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження

Реалізація описаних етапів фреймового аналізу офіційної заяви Священного синоду УПЦ щодо ситуації в українському й світовому православ'ї дав змогу виокремити шість провідних категорій: структури (17,2 %), дії (15,4 %), агресія (13,3 %), люди (12,1 %), цінності (10,6 %), право (9,1 %), влада (7,6 %), території (6,9 %), релігійні терміни (5,7 %), часова орієнтація (2,1 %). Розподіл слів за кількістю в кожній категорії представлено на рис. 1.

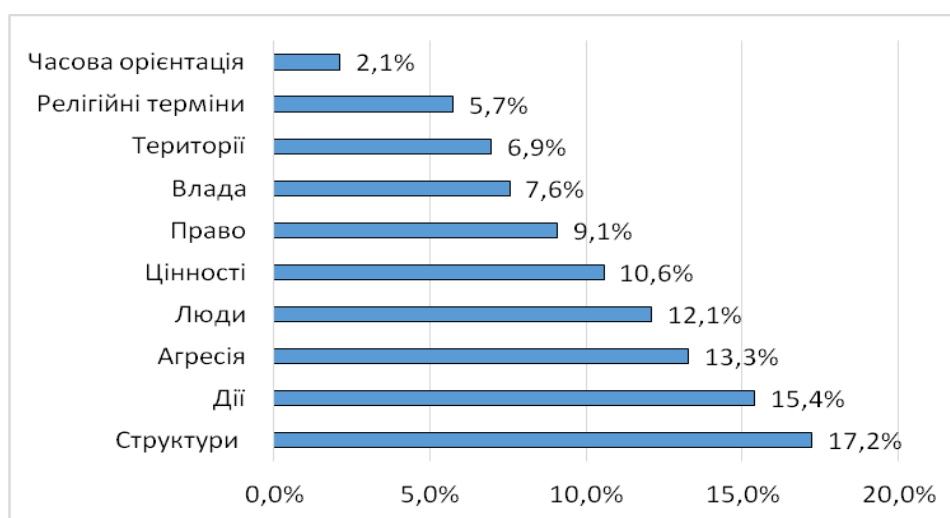

Рис. 1. Фрейми заяви Священного синоду УПЦ щодо ситуації в українському й світовому православ'ї, %

Виділення представлених у кожному фреймі найчастотніших слів дало змогу побудувати сценарій заяви Священного синоду УПЦ щодо ситуації в українському й світовому православ'ї. Категорії та їх найтипівіші представники відображено в табл. 1.

Найбільш представленою категорією в тексті є фрейм «структури». Він описує юридичні організації, про які йдеться в заяві. Найчастотнішими поняттями фрейму «структури» є Церква, Україна, держава. Насправді поняття «Церква» ключове в тексті. Тут згадуються Помісні православні церкви, ПЦУ, УАПЦ, УПЦ КП. Помісні церкви характеризуються як такі, що «не визнають Томос, ПЦУ», «висловлюють незгоду», «забороняють духовенству спілкування й співслужіння з представниками ПЦУ», «виступили на підтримку порядку», «не погодились із легалізацією розколу». Назва ПЦУ в тексті з'являється двічі та береться в лапки, ніби підкреслюючи неприйняття ідеї існування такої церкви. Проте весь текст опосередковано стосується ПЦУ, яка зображується в заяві як «неканонічне церковне угруповання», «новостворена структура», «якась частина, що відкололася від Тіла Церкви», «бореться проти УПЦ», «загрожує зруйнувати єдність між Помісними Православними Церквами». УАПЦ й УПЦ КП згадуються в тексті як такі, що стали основою «новоствореної структури». Більш негативне ставлення висловлюється щодо УАПЦ, «у якої апостольське спадкоємство взагалі відсутнє».

Україна та держава в заяві згадуються в контексті церковного життя, розколу і єдності. Двічі по тексту Україна й держава супроводжуються займенником «наша», таким чином акцентуючи увагу на приналежності УПЦ МП до України. Також у заяві згадано про православ'я загалом як світовий осередок, як надузагальнення та акцентовано увагу, що «не відбулося рецепції, тобто сприйняття світовим Православ'ям дій Константинопольського патріархату» (надання автокефалії ПЦУ). Усі інші поняття фрейму структури згадано лише один раз (організація, кампанія, країна, ООН). Звернення до ООН відбуваються у зв'язку з доповіддю верховного комісара ООН з прав людини щодо «порушення прав віруючих Української православної Церкви».

Отже, фрейм структури характеризує заяву Священного синоду УПЦ щодо ситуації в українському й світовому православ'ї як таку, що апелює до різних організацій. Також спостерігаємо неприйняття ПЦУ та спробу переконати інших у неможливості прийняття дійсної структури церковного життя в Україні.

Другим за кількістю слів у категорії є фрейм «дії». Більшість його понять – іменники з дієслівною основою. Ключовими поняттями фрейму «дії» є дії та легалізація. Поняття «легалізація» в заяві використовують у контексті розколу, наголошуючи, що створення ПЦУ – це узаконення розколу в церковному житті України. Також у межах фрейму «дії» декілька разів повторюються поняття «виправлення», «покаяння», «аргументація», «заклик», «слова». Ці лексеми використовують для аргументованого заклику для структур й організацій до покаяння та виправлення помилок (помилка – утворення ПЦУ). Інші поняття цього фрейму теж спрямовані на підкреслення помилкових рішень (подолання, надання, порушення та ін.) і спробу запропонувати свої варіанти вирішення ситуації (відкликання, перереєстрація, ініціювання, зміни й ін.).

Таблиця 1

Результати фреймового аналізу офіційної заяви Священного синоду УПЦ щодо ситуації в українському й світовому православ'ї

№	Категорія	Прототип категорій (FQ)
1	2	3
1	Структури	Церква (0,47), Україна (0,2), держава (0,07), структура (0,07), Православ'я (0,05), УАПЦ (0,04), УПЦ КП (0,02), організації (0,02), ООН (0,02), кампанія (0,02), країна (0,02).
2	Дії	Дії (0,14), легалізація (0,06), виправлення (0,04), покаяння (0,04), аргументація (0,04), заклик (0,04), слова (0,04), подолання (0,02), надання (0,02), спілкування (0,02), співслужіння (0,02), рецепція (0,02), сприйняття (0,02), порушення (0,02), утручання (0,02), учинення (0,02), створення (0,02), існування (0,02), відкликання (0,02), скликання (0,02), зібрання (0,02), питання (0,02), визнання (0,02), повернення (0,02), рішення (0,02), вирішення (0,02), ініціювання (0,02), зміни (0,02), відображення (0,02), спосіб (0,02), доповіді (0,02), відновлення (0,02), залучення (0,02), намагання (0,02), перейменування (0,02), перереєстрація (0,02), породження (0,02), стояння (0,02).
3	Агресія	Розкол (0,18), помилка (0,11), насильство (0,09), ворожнеча (0,07), гріх (0,05), захоплення (0,05), розпалення (0,05), шкода (0,02), загроза (0,02), конфлікти (0,02), протистояння (0,02), сльози (0,02), страждання (0,02), дискримінація (0,02), незгода (0,02), дискредитація (0,02), заборона (0,02), армія (0,02), стурбованість (0,02), переслідування (0,02), розбрат (0,02), ненависть (0,02), злоба (0,02), тягар (0,02), кінець (0,02).

Закінчення таблиці 1

1	2	3
4	Люди	Віруючі (0,13), духовенство (0,1), представники (0,1), розкольники (0,08), священник (0,08), християн (0,05), людина (0,05), громади (0,05), Філарет Денисенко (0,05), угруповання (0,03), парафіяни (0,03), винуватець (0,03), патріарх Варфоломій (0,03), політики (0,03), ініціатори (0,03), комісар (0,03), Віктор Земляний (0,03), суспільство (0,03), громадяни (0,03), ближній (0,03), брати (0,03), сестри (0,03).
5	Цінності	Єдність (0,23), мир (0,11), життя (0,09), спокій (0,09), ідея (0,06), любов (0,06), терпіння (0,06), підтримка (0,06), традиція (0,03), можливості (0,03), спадкоємство (0,03), суть (0,03), мужність (0,03), незалежність (0,03), злагода (0,03), вірність (0,03), взаєморозуміння (0,03).
6	Право	Права (0,17), Томос (0,13), свобода (0,07), закон (0,07), справи (0,07), факти (0,07), правопорушення (0,03), вимоги (0,03), законодавство (0,03), норми (0,03), принципи (0,03), відповідальність (0,03), ім'я (0,03), назва (0,03), запит (0,03), порядок (0,03), ознака (0,03), перспектива (0,03), подяка (0,03).
7	Влада	Патріархат (0,36), влада (0,2), автокефалія (0,12), ієрархія (0,08), парафія (0,08), підлеглисть (0,04), управління (0,04), єпархія (0,04), правителі (0,04).
8	Території	Шлях (0,21), храми (0,17), землі (0,04), межах (0,04), частини (0,04), форми (0,04), середовище (0,04), місця (0,04), поле (0,04), коло (0,04), сфера (0,04), бік (0,04), вулиця (0,04), приміщення (0,04), поріг (0,04), дім (0,04), світ (0,04).
9	Релігійні терміни	Господь (0,11), хіротонія (0,05), Тіло Церкви (0,05), канони (0,05), анафема (0,05), лоно (0,05), піст (0,05), свято (0,05), Воскресіння (0,05), істина (0,05), клірик (0,05), протоієрея (0,05), Христа (0,05), віросповідання (0,05), апостол Павло (0,05), плід (0,05), небо (0,05).
10	Часова орієнтація	Рік (0,43), дійсність (0,3), дні (0,14), сьогодні (0,14).

Третій за кількістю слів фрейм «агресія», який відображає негативно забарвлені слова в заяві Священного синоду УПЦ. Найчастотнішими поняттями фрейму є «розкол», «помилка», «насильство» та «ворожнеча». Поняття цього фрейму пов'язані зі звинуваченням влади й представників ПЦУ в розпалюванні ворожнечі, захопленні храмів, переслідуванні та дискримінації віруючих. Також у заяві зазначено, що утворення ПЦУ – це дискредитація УПЦ і втручання в справи Церкви. Загалом, синод – це найвища колегіальна церковна

установа й, незважаючи на офіційний статус, у їхніх рішеннях та заявах очікується сповідування базових християнських принципів: прийняття, смирення, віра в Бога. Проте, заява Священного синоду УПЦ рясніє звинуваченнями (захоплення, розбрат), протистоянням та певною зневагою до вірян не їхніх приходів (зустріти на порозі Церкви... братів і сестер, які повернулися додому).

Наступний фрейм – люди, ключові поняття якого – віруючі, духовенство, представники, розкольникі, священник. Так, у заяві переважно йдеться про віруючих, духовенство (священники УПЦ), священники й віруючі ПЦУ у «заяві» як представники чи розкольникі. У межах фрейму люди згадується три конкретні імені: Філарет Денисенко, Патріарх Варфоломій і Віктор Земляний. Філарета Денисенка зображено як «головного винуватця українського церковного розколу», у тексті його звинувачують в «аморальному особистому житті», «нерозкаяному тяжкому гріху – розколу в Церкві», «створенні розкольніцької ієрархії та квазіцерковної структури». При цьому зазначено, що в Константинополі не розуміють, хто такий Філарет Денисенко. У негативних барвах зображується й патріарх Варфоломій особисто, а іноді здійснюється узагальнення до Константинопольського патріархату загалом. Стверджується, що «дії Константинопольського патріархату в Україні завдали великої шкоди українському православ'ю, а також стали загрозою для всеправославної єдності». У заяві зазначено, що саме має зробити Патріарх Варфоломій, саме «визнати свою помилку і працювати над її виправленням». Проте не вказано, на якій підставі Синод УПЦ має право визначати дії Константинопольського Патріарха.

Також, у заяві згадується ім'я протоієрея Віктора Земляного, який притягнутий до кримінальної відповідальності та звинувачений у розпаленні релігійної ворожнечі. Синод у зв'язку з цим висловлює «стурбованість», стверджуючи, що Земляного «безпідставно» звинувачують та «переслідують». Винних у переслідуванні не називають, але мається на увазі чинна влада і її виконавча служба.

У заяві ми також виокремили фрейм «цінностей», найчастотніші поняття якого – це єдність, мир, життя, спокій. Проте дуже мало цих цінностей використовують у позитивному ключі, зазвичай вони згадуються для підсилення трагічності наявної ситуації в Церкві, наприклад «ні єдності, ні миру, ні спокою» або «віддаленою буде перспектива відновлення церковної єдності в Україні», «коли

християнська любов переможе ненависть, злобу та ворожнечу». Отже, у заяві відсутній прямий заклик до єдності й розуміння, навпаки – заклик до «непохитного стояння за Істину Божу». Тобто заклик до неприйняття ПЦУ та її представників. У заяві тричі цитується Біблія й висловлюється подяка всім, хто підтримує УПЦ МП (хоча постійно використовуються надузагальнення УПЦ) та заклик до всіх надавати допомогу «священникам і громадам, у яких відібрали храми».

Фрейм «право» займає 9,1 % тексту заяви, ключові поняття якого – права, Томос, свобода, закон, справи, факти. Цей фрейм акцентує увагу на законах і правопорядку. У заяві стверджують про відсутність прав у Константинопольського патріархату та державного законодавства втручатися в справи Церкви в Україні. Дуже різуче, що в заяві Священного синоду УПЦ висловлено прохання «скасувати вимоги Закону України № 2673-VIII від 17.01.2019 року про перейменування Української православної церкви як антиконституційні», проте ніде в тексті не зазначено, що це заява УПЦ Московського патріархату. Використовується лише назва УПЦ. Тобто Синод проти перейменування, але й сам уже не називає себе УПЦ Московського патріархату. Це, імовірно, робиться для введення в оману пересічного українського віруючого, який не піддає сумніву слова священників та не розуміє, що вони мають російське підпорядкування. Також окреме місце в заяві надається для опису Томосу, який «є помилкою», «має бути відкликаний» і «плодами якого стали насильство, конфлікти, протистояння, сльози та страждання віруючих».

Наступний фрейм «влада» тісно пов'язаний із попереднім. Найчастотніші його поняття – патріархат, влада, автокефалія, ієрархія, парафія. Дуже багато в тексті заяви йдеться про розподіл церковної влади й звинувачення чинної державної влади. Наприклад, висловлюється прохання до «чинної влади припинити штучне ініціювання зміни підлеглості парафій». УПЦ в заяві окреслює «стратегічні помилки влади у сфері внутрішньої політики», серед яких – дискредитація, заборона на присутність духовенства УПЦ в армії, намагання насильно змінити назву УПЦ. Проте, крім прямих звинувачень, не згадується про причини таких рішень у владі, яких є чимало (підпорядкованість Москві, відмова від співування українських солдатів, натомість освячення зброї росіян, котрі воюють проти українців у зоні АТО) (Отпевать приверженцев Украины не будем..., 2018).

Фрейм «території» тісно пов'язаний із фреймами «право» та «влада». Найчастотніші поняття фрейму – шлях і храми. Тут акцентовано увагу на захопленні храмів і служінні представників УПЦ у непристосованих приміщеннях. А використовуючи поняття «шлях», сучасну релігійну ситуацію описують як помилкову, хибну, шлях розколу.

Фрейм «релігійні терміни» є достатньо вузьким, ключове його поняття – Господь, інші поняття поодинокі в тексті – «хіротонія», «канони», «анафема» тощо. Релігійні терміни є нормою для цього типу дискурсу. Невеликий їх обсяг у тексті дає змогу більшості читачів зрозуміти зміст заяви.

Останній фрейм, виокремлений у заяві – «часова орієнтація», ключові поняття якого – «рік», «дійсність», «дні» та «сьогодні». Тобто заява окреслює лише сьогодення й не має звернення чи орієнтації на майбутнє.

Відбір найчастотніших слів у кожному виділеному фреймі дає змогу сконструювати сценарій досліджуваної заяви Священного синоду УПЦ щодо ситуації в українському й світовому православ'ї: Церква, дії, розкол, віруючі, єдність, права, патріархат, шлях, Господь і рік. Сценарій заяви чітко демонструє головну її мету. Дії Константинопольського патріархату, на які він не має прав, – це шлях розколу віруючих, а не єдності. Господь наділяє правителів владою.

Висновки й перспективи подальших досліджень

Для дослідження психолінгвістичних особливостей релігійних комунікацій у часи становлення Православної церкви України використано метод фреймового аналізу тексту, а саме офіційної заяви Священного синоду УПЦ щодо ситуації в українському й світовому православ'ї. Фреймовий аналіз дав змогу змодельовати бачення та ставлення УПЦ до змін у релігійному житті України у зв'язку з утворенням ПЦУ.

Здійснення фреймового аналізу дало змогу виокремити десять провідних категорій: структури, дії, агресія, люди, цінності, право, влада, території, релігійні терміни, часова орієнтація. Найбільшу кількість слів містять фрейми «структури», «дії», «агресія», «люди». Найменшими за обсягом є фрейми «релігійні терміни» та «часова орієнтація».

Виокремленням найчастотніших слів у кожному фреймі визначено сценарій досліджуваної заяви: Церква, дії, розкол, віруючі, єдність,

права, патріархат, шлях, Господь і рік. Загалом заява містить багато звинувачень про незаконні дії, утручання в життя Церкви Константинопольського патріархату, ПЦУ та державної влади. Заява не закликає до єдності, вона містить заклики до подальшого протистояння й «виправлення помилок». Про це свідчать виокремлені фрейми. Так, фрейм «агресія» – третій за кількістю понять. Також заява містить невдоволення щодо наявного розподілу влади та територій у церковному житті в Україні. Чітким є прохання до влади щодо скасування закону про перейменування УПЦ МП, проте у цій заяві учасники Синоду називають просто УПЦ. Це вводить в оману пересічних українців, які не ідентифікують УПЦ як таку, що має російське підпорядкування.

Здійснене дослідження не претендує на повне розкриття досліджуваної проблеми, але воно може бути поштовхом до подальших психологічних і психолінгвістичних досліджень. Так, перспективи досліджуваної проблеми вбачаємо в подальшому психолінгвістичному аналізі заяв УПЦ та ПЦУ.

Література

1. Бурдейна, М. В. (2018). Використання нових медіа в релігійній комунікації. *Обрії друкарства*. 1 (6), 49–57.
2. Годунок, З. (2018). Дискурс тілесності в текстах Fan Fiction. *Psycholinguistics*, 24(2), 11–28. doi: 10.31470/2309-1797-2018-24-2-11-28
3. Засекіна, Л. В., Засекін, С. В. (2008). *Психолінгвістична діагностика: навч. посіб.* Луцьк: Вежа. 188 с.
4. Заява Священного Синоду УПЦ щодо ситуації в українському і світовому Православ'ї (2019). URL: <http://news.church.ua/2019/04/03/zayava-svyashhennogo-sinodu-upc-shhodo-situaciji-v-ukrajinskomu-i-svitovomu-pravoslavji/>
5. Лавриш, Ю. (2017). Церква у нових медіях України: проблеми і пріоритети комунікації: Монографія. Львів, 156 с.
6. Отпевать приверженцев Украины не будем: Митрополит Онуфрий сделал громкое заявление против Томоса (2018). Інформатор. URL: <https://informato.rnews/otpevat-pryverzhentsev-ukrayn-ne-budem-mytropolyt-onufry-sdelal-hromkoe-zaiavlenye-protyv-tomosa/?fbclid=IwAR2ZCPw9qDYdubMzsjV0ZeQ9NsmX7EA60uuIhjgW-0QxuyXTPpbfjjvOfg>
7. Паніотто, В. І. (2018). Довіра соціальним інститутам, грудень 2018 р.: Прес-реліз. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=817&page=1>
8. Петрушкевич, М. С. (2016). Релігійна преса в Україні: спроба світоглядно-статистичного аналізу. *Історія релігій в Україні. Світлій пам'яті професора Ярослава Дашкевича, 1926–2010, Філософія, соціологія, політологія релігії / Сакральні пам'ятки*, 2/3, 221–231.

9. Петрушкевич, М. С. (2013). Різновиди релігійної комунікації: культурологічний аналіз. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія* 17(1), 129-134 DOI: 10.18372/2412-2157.17.9806

10. Тарасюк, Т. (2015). Послання як засіб релігійної комунікації. *Лінгвостилістичні студії*, 3, 194–203.

11. Gil-Luciano Bárbara, Calderón-Hurtado, Tatiana, Tovar, Daniel, Sebastián, Beatriz, J. Ruiz Francisco (2019). How are triggers for repetitive negative thinking organized? A relational frame analysis. *Psicothema*, 31(1), 53–59. doi: 10.7334/psicothema2018.133

12. Maciaszek P. (2012). Nowa ewangelizacja przez nowe media. *Kultura – Medi – Teologia*, 22, 8–17.

References

1. Burdeina, M. V. (2018). Vykorystannia novykh media v relihiinii komunikatsii [Use of new media in religious communication]. *Obrii drukarstva – Horizons of printing*, 1 (6), 49–57 [in Ukrainian].

2. Hodunok, Z. (2018). Dyskurs tilesnosti v tekstakh Fan Fiction [The Physical Discourse of Fan Fiction]. *Psycholinguistics*, 24(2), 11–28 [in Ukrainian]. doi: 10.31470/2309-1797-2018-24-2-11-28

3. Zasyekina, L.V. Zasyekin, S.V. (2008). *Psykholinhvistychna diahnostryka: navch. posib. [Psycholinguistic Diagnostics: teach. guidance.]*. Lutsk: Vezha. 188 p. [in Ukrainian].

4. *Zaiava Sviashchennoho Synodu UPTs shchodo sytuatsii v ukrainskomu i svitovomu Pravoslavi [Statement of the Holy Synod of the Ukrainian Orthodox Church on the current situation in Ukrainian and World Orthodoxy]*. (2019). URL: <http://news.church.ua/2019/04/03/statement-of-the-holy-synod-of-the-ukrainian-orthodox-church-on-the-current-situation-in-ukrainian-and-world-orthodoxy/?lang=en> [in English].

5. Lavrysh, Yu. (2017). *Tserkva u novykh mediiakh Ukrainy: problemy i priorytety komunikatsii : monohrafiia [Church in the New Medias of Ukraine: Problems and Priorities of Communication: Monograph]*. Lviv, 156 p. [in Ukrainian].

6. *Otpevat priverzhentsev Ukrainyi ne budem: Mitropolit Onufriy sdelal gromkoe zayavlenie protiv Tomosa [We will not do funeral services for the supporters of Ukraine: Metropolitan Onufry made a loud statement against Tomos]*. (2018). *Informator – Informant*. URL: <https://informator.news/otpevat-pryverzhentsev-ukrayn-ne-budem-myropolit-onufry-sdelal-hromkoe-zaiavlenye-protyv-tomosa/?fbclid=IwAR2ZCPw9qDYdubMzsjV0ZeQ9NsmX7EA60uuIhjgW-0QxuyXTPpbfjvOfg> [in Russian].

7. Paniotto, V. I. (2018). *Dovira sotsialnym instytutam, hruden 2018 r.: Pres-reliz [Trust in Social Institutions, December 2018: Press Release]*. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=817&page=1> [in Ukrainian].

8. Petrushkevych, M. S. (2016). Relihiina presa v Ukraini: sproba svitohliadno-statystychnoho analizu [The religious press in Ukraine: an attempt of ideological and statistical analysis]. *Istoriia relihii v Ukraini. Svitlii pam`iati profesora Yaroslava Dashkevycha, 1926–2010, Filozofii, sotsiolohiia, politolohiia relihii / Sakralni*

ram`iatky – History of Religions in Ukraine. Bright Memory of Professor Yaroslav Dashkevich, 1926–2010, Philosophy, Sociology, Political Science of Religion / Sacred Remembrance, 2/3, 221–231 [in Ukrainian].

9. Petrushkevych, M. S. (2013). Riznovydy relihiinoi komunikatsii: kulturolohichnyi analiz [Varieties of religious communication, cultural analysis]. *Visnyk Natsionalnoho Aviatsiinoho Universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia – Proceedings of the National Aviation University Series: Philosophy. Culturology, 17(1), 129–134 [in Ukrainian]. DOI: 10.18372/2412-2157.17.9806*

10. Tarasiuk, T. (2015). Poslannia yak zasib relihiinoi komunikatsii [Message as a means of religious communication]. *Linhvostylistychni studii – Linguistic Studies Studio, 3, 194–203 [in Ukrainian].*

11. Gil-Luciano, Bárbara, Calderón-Hurtado, Tatiana, Tovar, Daniel, Sebastián, Beatriz, J. Ruiz Francisco (2019). How are triggers for repetitive negative thinking organized? A relational frame analysis. *Psicothema, 31(1), 53–59. doi: 10.7334/psicothema2018.133*

12. Maciaszek, P. (2012). Nowa ewangelizacja przez nowe media. *Kultura – Medi – Teologia, 22, 8–17.*

Received: 20.04.2019

Accepted: 05.05.2019